

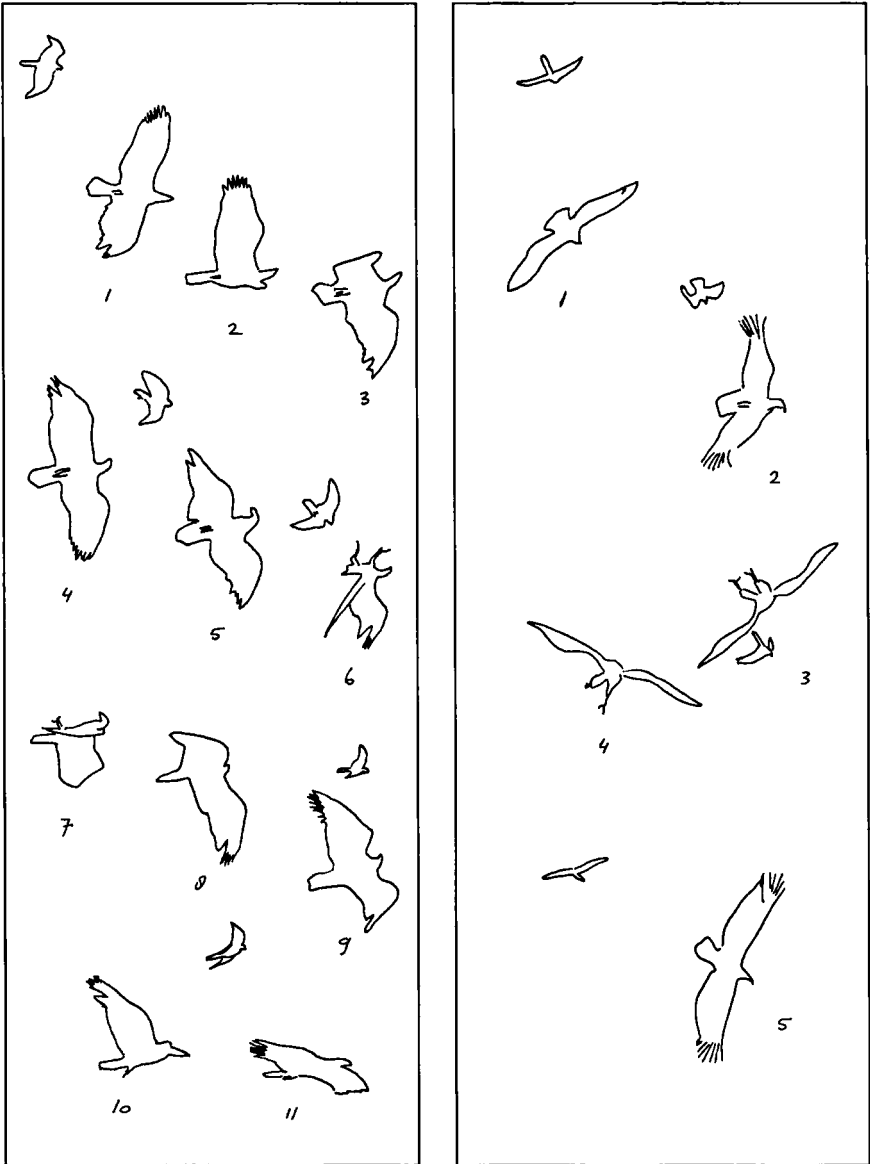
Reactie van volwassen Zeearend *Haliaeetus albicilla* op pestende roofvogels

Rob G. Bijlsma

Afgelopen broedseizoen bracht het paartje Zeearend *Haliaeetus albicilla* opnieuw een jong groot in de Oostvaardersplassen. Niet geheel toevallig moest ik in 2007 het buitenkaadse gedeelte van de Oostvaardersplassen op broedvogels inventariseren, als vervolg op eerdere karteringen in 1997 en 2002 (Bijlsma 2003). Ondanks mijn frequente aanwezigheid in het gebied zag ik de Zeearenden slechts zelden. Dat had te maken met het feit dat de oudervogels overwegend in het moerasgedeelte jaagden, terwijl ik mijn activiteiten beperkte tot het droge buitenkaadse gedeelte. Bovendien waren de Zeearenden gewoonlijk weinig actief: het overgrote deel van de dag werd zittend doorgebracht, op of bij het nest, of op favoriete zit posten binnen 500 m van het nest. Slome beesten, kortom. Maar niet altijd...

Op 3 juli 2007, een nogal sombere dag die zou eindigen in een tropische hoosbui en knetterend onweer, had ik het vrouwtje voor het eerst sinds al mijn bezoeken op een prooi in het buitenkaadse gebied zien zitten. En wel om 16.05 uur, op kavel Ez22. Om 16.20 uur sleepte ze het restant van de prooi naar het nest. Inspectie van de vreetplek leerde me dat ze een Slobeend *Anas clypeata* had gegeten. Niet veel later (17.00 uur), het was inmiddels opengetrokken en het zonnetje brak door, zeilde het vrouwtje op forse hoogte over het moeras en aangrenzende droge delen van de Oostvaardersplassen. Hoewel ze vele kilometers maakte, passeerde ze op geen enkel moment de grenzen van de Oostvaardersplassen.

Van 17.00-17.40 uur zweefde en zeilde ze op grote hoogte heen en weer. Daarbij werd ze langdurig geterroriseerd door een Buizerd *Buteo buteo*, later door een mannetje Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus*. Vergeleken met de Zeearend waren dit dwergen, maar wel behendige dwergen die van bovenaf zonder ophouden stootduiken op de Zeearend uitvoerden. De reactie van de Zeearend op de Buizerd was anders dan op de Bruine Kiekendief (Figuur 1). Bij elke aanval van de Buizerd draaide de Zeearend zich op de rug, daarbij de poten uitstekend. De draai werd volledig doorgezet, dus de arend draaide 360° rond haar eigen lichaamsas. Het zag er volkomen moeiteloos en vloeiend uit, ondanks de lappen van vleugels. De Buizerd bleef met zijn stootduiken op enige afstand van de arend, en dat was gezien de geweldige reikwijdte van de arendvleugels (om van de poten maar te zwijgen) alleszins gerechtvaardigd. En hoewel de stootduik van de Buizerd behoorlijk snel en doelgericht oogde, was de arend minstens even rap met haar volledige draai om haar lichaamsas.

Figuur 1. Reactie van Zearend op aanval Buizerd (links, complete rol) en Bruine Kiekendief (rechts, halve rol). Deels naar Nelson (1973), en naar veldschetsen. *Sequence of complete roll-over of White-tailed Eagle attacked by Buzzard (left) and partial roll-over when attacked by Marsh Harrier (right).*

Nadat de Buizerd de arend gedurende 10 minuten had lastig gevallen (11 aanvallen, daarbij in vogelvlucht zeker 3 km afleggend; geen idee waarom deze volwassen vogel zo hardnekkig was), en de arend enkele minuten zonder aanhang had rondgezweefd, verscheen er als uit het niets een volwassen mannetje Bruine Kiekendief. Deze vogel dook minstens zo fanatiek op de arend. De Zeearend draaide bij elke aanval, net als bij de Buizerd, op haar rug en presenteerde haar klauwen. Echter, deze draai werd halverwege onderbroken, waarna de arend naar de oorspronkelijke positie terugdraaide. Dus geen 360° draai rond haar as, maar een halve draai van 180°. Zo consequent als de arend bij de Buizerd een hele draai maakte, zo consequent was ze in haar halve draai bij de Bruine Kiekendief. Ook dit duurde zeker 10 minuten (16 aanvallen), over een afstand van wederom minstens 3 km. Daarna taaide de kiekendief op grote hoogte af, en had de arend eindelijk rust.

Moeten we betekenis hechten aan dit verschil in reactie? Mogelijk wel, gezien de hardnekkigheid waarmee beide methoden van afweer soortspecifiek werden toegepast. De vraag is dan: zijn er kosten verbonden aan de afweerreactie, en zo ja, welke van beide is energetisch gezien het duurst. Ik kreeg de indruk dat de complete draai misschien wat makkelijker was te maken (immers een doorgaande beweging) dan de halve draai (waarbij de ingezette beweging halverwege wordt onderbroken en moet worden omgezet in een tegengestelde beweging). Het voordeel van de halve draai kan de fractie langere tijd zijn geweest om de klauwen te presenteren, veroorzaakt door het kortstondige dode punt tussen beide bewegingsrichtingen. Zou dat betekenen dat de Zeearend de aanvallen van de Bruine Kiekendief als iets meer bedreigend ervaarde dan die van de Buizerd? Als eenvoudige grondbewoner was dat wel mijn indruk, vooral gebaseerd op de wat behendiger aanvallen van de Bruine Kiekendief (en verbeelde ik me dat die ook dichter langs de arend schoten?).

Om een en ander beter te analyseren zouden video-beelden geweldig zijn geweest. Een beeld-voor-beeld analyse van een aanval van een Prairievalk *Falco mexicanus* op een jonge Amerikaanse Zeearend *Haliaeetus leucocephalus* liet fraai de volledige draai om de as zien (Nelson 1973), precies zoals ik bij de buizerdaanvallen constateerde. In zijn geval duurde de complete rol slechts een halve seconde, en ik twijfel er niet aan dat dat bij mijn Zeearend niet veel langer duurde. Ondanks het formaat kunnen Zeearenden razendsnel zijn, vaak tot verbazing van de waarnemers (de Roder 2005, van Lent 2006). Zelf zag ik daar in 2007 nog een ander staaltje van. Op 7 juni, om 20.09 uur, verjoegen beide Zeearenden een paartje Nijlgans *Alopochen aegyptiacus* bij het nest. Die Nijlganzen waren al enkele malen hinderlijk tot vlakbij het arendennest geweest, en kennelijk stoorde dat het zeearendenpaartje dat in wilgen op 70 m afstand van het nest had gezeten. De arenden vlogen beide met krachtig pompende vleugelslag achter de ganzen aan, die de grootste moeite hadden de arenden voor te blijven. Na 600 m draaiden de arenden bij, en de Nijlganzen heb ik sindsdien nooit meer in de buurt van het arendnest gezien.

Het moge duidelijk zijn dat de aanwezigheid van Zeearenden in een gebied niet door alle medebewoners op prijs wordt gesteld. In 2006 werd ditzelfde paar veelvuldig

gepest door Bruine Kiekendieven (die volop rond het arendnest broedden) zodra de arenden op de wieden gingen, alsook door Buizerd en Zwarte Kraai *Corvus corone* (de Roder & Bijlsma 2006). Niettemin zag ik in 2007, buiten de hierboven beschreven aanvallen op een hoog zwevende Zeearend, geen reacties van de lokale Buizerds, Haviken *Accipiter gentilis* en Boomvalken *Falco subbuteo*. Een paartje Raaf *Corvus corax* zat op 28-30 maart geregeld in de buurt van het zeearendnest, maar van serieuze interacties was geen sprake. Een kwestie van gewenning?

Summary

Bijlsma R.G. 2007. Behaviour of adult White-tailed Eagle *Haliaeetus albicilla* towards mobbing raptors. De Takkeling 15: 206-209.

An adult female White-tailed Eagle, breeding in the Oostvaardersplassen in 2007, was repeatedly attacked, first by an adult Buzzard *Buteo buteo*, later on by an adult male Marsh Harrier *Circus aeruginosus*, while cruising at great heights over the local wetland (17.00-17.40 hr). The Buzzard attacked by diving from above, forcing the eagle to present her claws during a complete roll-over (360°). All of the 11 attacks were thwarted with complete roll-overs. Sixteen attacks by the Marsh Harrier; however, also performed from above and using diving, were countered with partial roll-overs (180°), i.e. roll-overs that were aborted half-way (presenting claws) and were followed by return to the original position. Neither species actually struck the eagle, although the attacks of the Marsh Harrier seemed a bit more determined. Partial roll-overs may enable the eagle to present her claws for slightly longer than complete roll-overs, but this was not quantified.

Literatuur

- Bijlsma R.G. 2003. Broedvogels van de buitenkaadse Oostvaardersplassen: Een vergelijking tussen 1997 en 2003. A&W-rapport 413. Altenburg & Wymenga, Veenwouden.
- Lent T. van 2006. Zeearend en Visarend. De Takkeling 14: 206-208.
- Nelson R.W. 1973. Field techniques in a study of the behavior of Peregrine Falcons. Raptor Research 7: 78-96.
- Roder F.E. de 2005. Spectaculaire actie van een Zeearend *Haliaeetus albicilla* in de IJsselmonding. De Takkeling 13: 80-81.
- Roder F.E. de & Bijlsma R.G. 2006. Eerste broedgeval van de Zeearend *Haliaeetus albicilla* in Nederland. De Takkeling 14: 209-231.

Adres: Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse, rob.bijlsma@planet.nl